

Puheenjohtaja Ilkka Kanerva
Asevelvollisuuskomitea

Vastaus lausuntopyyntöön (VN/1387/2020-PLM-8)

Arvoisa Asevelvollisuuskomitean puheenjohtaja Ilkka Kanerva ja työryhmä,

ohessa vastauksemme lausuntopyyntöönne koskien yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä.

Esitämme alla ne muutosesitykset perusteluineen, jotka katsomme tarpeellisiksi Suomen maanpuolustuskyvyn, kansalaisten maanpuolustustahdon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.

Näkemyksemme mukaan Suomen turvallisuutta kehitetään parhaiten ottamalla käyttöön yleinen kansalaispalvelus, joka koostuu asepalveluksesta ja varautumispalveluksesta sekä näitä täydentävistä taloudellisista ja juridisista toimenpiteistä. Esittämässämme mallissa ikäluokat osallistuisivat kutsuntoihin kokonaisuudessaan ja koulutuksen läpikäyneistä muodostettaisiin viranomaisten käytössä oleva kokonaisturvallisuusrekisteri. Teimme asiasta kattavan selvityksen vuonna 2018 (bankofideas.fi/raportit).

Kuten koronapandemiastakin on opittavissa, on resilienssinäkökulma uhkalähtöistä näkökulmaa toimivampi yllätyksellisiin, vaikeasti ennakoitaviin ja epälineaarisiin uhkiin vastaamisessa. Näemme, että esittämämme malli on tähän mennessä esitetyistä malleista sopivin asevelvollisuuden kehittämisen pohjaksi – myös komitean asettamispäätöksen mukaisten reunaehtojen valossa.

Kunnioitavasti, Elisabeth Rehn – Bank of Ideas ry:n puolesta
Helsingissä 29.4.2020

Kaisa-Maria Tölli, puheenjohtaja
Tuomas Kuronen, varapuheenjohtaja
Ossi Leander, hallituksen jäsen

1.1 Kansalaispalvelus kokonaisturvallisuuden tueksi

Tarve nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän uudistamiselle on kasvanut muuttuneessa ja heikentyneessä turvallisuusympäristössämme, joka on luonut uusia uhkia ja epävakautta. Toimintaympäristön muutoksen nopeus ja ennakoimattomuus vaatii yhä moninaisempaa osaamista ja yhteistyön tiivistämistä yhteiskunnan eri tasojen ja tahojen välillä. Myöskään sotilaallista voimankäyttöä Suomea vastaan tai sillä uhkaamista ei voida sulkea pois.

Poikkeuksena muihin Pohjoismaihin ja Baltian maihin, Suomessa on käytössä yleinen asevelvollisuus. Sen säilyttäminen on nähty oloissamme ja nykyinen kehitys huomioiden kannattavana ja kustannustehokkaana ratkaisuna. Maanpuolustuksella on Suomessa poikkeuksellisen vahva perinne ja tuki. Nykyjärjestelmää pidetään riittävänä, etenkin sen suhteen, että sen puitteissa kyetään tuottamaan riittävät sodan ajan joukot koko Suomen puolustamiseksi. Välitöntä tarvetta muutoksille ei siis sodan ajan joukko tuotannon näkökulmasta ole.

Tarkasteltaessa nykyjärjestelmää yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn, kokonaisturvallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta tarve muutokselle on kuitenkin olemassa. On Suomen etu, että koko ikäluokka – ja siten koko maan parhaat resurssit – saadaan osallistettua yhteiskunnan turvallisuuden edistämiseen.

Nykyinen asevelvollisuusjärjestelmämme on rakennettu sotilaallisen puolustuskyvyn tarpeisiin. Kansalaispalvelus sen sijaan vastaisi nykyjärjestelmää laajemmin kokonaisturvallisuuden tarpeisiin kattaen kaikki yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (YTS2017) määritellyt elintärkeät toiminnot, jotka ovat: johtaminen, henkinen kriisinkestävyys, väestön toimintakyky ja palvelut, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, sisäinen turvallisuus, puolustuskyky sekä kansainvälinen ja EU-toiminta.

Maanpuolustusvelvollisuutta tulisikin kehittää aseellisen maanpuolustuksen ohella myös sellaisiin yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa kuvattuihin häiriötilanteisiin, joihin ei välttämättä liity sotilaallisen voiman käyttöä. Tällaisia uhkia ovat esimerkiksi vakavat häiriöt voimahuollossa, tietoliikenteessä, kuljetuslogistiikassa, elintarvikehuollossa, terveydenhuollossa ja rajaturvallisuudessa sekä suuronnettomuudet, ympäristöuhat ja terrorismi. Lähtökohtana tulee olla kuitenkin sotilaallisen puolustuskyvyn turvaaminen.

1.2 Kuusi kymmenestä ei suorita ase- tai siviilipalvelusta

Nykyjärjestelmän keskeisenä haasteena on se, että vaikka jokainen Suomen kansalainen on perustuslain mukaan maanpuolustusvelvollinen, koskee asevelvollisuus ainoastaan miehiä sekä niitä vapaaehtoisia naisia, jotka ovat suorittaneet yli 45 päivää varusmiespalvelusta. Yhteiskunta ei hyödynnä resurssiaan tehokkaasti, koska kaikkia motivoituneita ei osallisteta palvelukseen.

Ikäluokkatasolla noin kuusi kymmenestä ei suorita minkäänlaista palvelusta. Suurin asevelvollisuuden ulkopuolelle jäävä ryhmä ovat naiset. Lisäksi jopa yli 20 % miespuolisesta ikäluokasta karsiutuu palveluksesta.

Useimmat heistä karsiutuvat terveydellisistä syistä – kuten mielenterveyshäiriön tai fyysisen vamman takia. Myös astma, diabetes ja ylipaino ovat karsivia tekijöitä. Osa palveluksesta karsiutuvista voi olla suuressa vaarassa syrjäytyä. Suomessa oli viime vuonna yli 60 000 alle 30-vuotiasta syrjäytynyttä nuorta. Lisäksi asevelvollisuusjärjestelmän ulkopuolelle jäävät ahvenanmaalaiset. Myös kaksoiskansalaisuus voi mahdollistaa palveluksesta poisjäämisen. Sukupuolia ja kansanryhmiä koskevat siis eri lait ja velvollisuudet.

Siviilipalvelus on alisteinen asevelvollisuudelle, ja se suoritetaan työpalveluna, joka ei välttämättä tue yhteiskunnan varautumista. Siviilipalveluksen suorittajille ei järjestetä kertausharjoituksia, eikä palvelus tuota poikkeusolojen reserviä.

1.3 Malli kansalaispalveluksesta

Toteuttamamme selvityksen pohjalta esitämme seuraavaa. Asevelvollisuuslaki olisi muutettava laiksi kansalaispalvelusvelvollisuudesta. Uusi laki koskisi jokaista 18–30-vuotiasta Suomen kansalaista, ja pitäisi sisällään kansalaispalveluksen. Kansalaispalvelus käsittäisi asepalveluksen ja nykyisen siviilipalveluksen korvaavan varautumispalveluksen.

Työpalvelumuotoisesta siviilipalveluksesta luovuttaisiin, ja varautumispalvelus rakennettaisiin tukemaan yhteiskunnan resilienssiä, siviilivalmiutta ja varautumista. Varautumispalvelus toteutettaisiin kurssimuotoisena hyödyntäen myös moderneja virtuaaliopetuksen keinoja. Se toteutettaisiin viranomaisten ja varautumiskoulutusta tarjoavien järjestöjen toteuttamina koulutusmoduuleina. Näitä voisivat olla esimerkiksi (1) palo-, pelastus- ja väestönsuojelu, (2) sosiaali- ja terveydenhuolto, (3) kyber- ja informaatioturvallisuus, (4) ympäristönsuojelu ja (5) huoltovarmuus. Palvelus olisi suoritettava 30 ikävuoteen mennessä.

Asepalveluksesta vastaisivat edelleen Puolustusministeriö ja Puolustusvoimat. Varautumispalveluksen vastuuministeriön tai -ministeriöiden selvittäminen vaatii jatkoselvitystä.

Taloudellisena kannustimena kansalaispalveluksen suorittajille myönnettäisiin tuloistaan verovähennys sekä mahdollisesti myös korotettu päiväraha, joka olisi voimassa tiettyyn ikään saakka. Toisena vaihtoehtona ovat negatiiviset kannustimet palveluksesta kieltäytyville. Ne, jotka kieltäytyisivät tai eivät kykenisi palvelusta suorittamaan, joutuisivat siis maksamaan tuloistaan enemmän veroa kuin palveluksen suorittavat. Mitään “rikkaiden ohituskaistaa” ei mallissa kuitenkaan ehdoteta, eikä tahtoa tällaiseen ole havaittu.

1.4 Kokonaisturvallisuuspäivä ja -rekisteri

Koko ikäluokka veloitettaisiin yleisiin kutsuntoihin, jotka toteutettaisiin Norjan ja Ruotsin mallien mukaisesti kaksivaiheisina. Ensimmäisessä vaiheessa koko ikäluokka täyttäisi sähköisen kyselylomakkeen ja toisessa vai-

heessa heidät kutsuttaisiin kutsuntatilaisuuteen, joka toteutettaisiin Tanskan mallia mukailleen kokonaisturvallisuuspäivän muodossa. Tilaisuudessa tarjottaisiin perustietoa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta, kokonaisturvallisuudesta ja maanpuolustuksesta. Tilaisuus voitaisiin toteuttaa yhteistyössä viranomaisten ja järjestöjen kanssa sekä sisällyttää osaksi toisen asteen koulutusta.

Kutsuntavaiheessa olevat nuoret voisivat vaikuttaa palvelusvalintaansa osaamisensa ja kiinnostuksensa pohjalta. Mikäli palvelukseen ei saataisi riittävästi soveltuvia henkilöitä vapaaehtoisesti, astuisi kuvaan mukaan "suhteellinen vapaaehtoisuus". Puolustusvoimille taattaisiin oikeus valita sopivaksi katsomansa henkilömäärä asepalvelukseen. Tarvittaessa myös yhteiskunnan kriisinkestävyyttä tukevaan varautumispalvelukseen voitaisiin velvoittaa.

Pakollisissa kutsunnoissa syrjäytymisriskin alla olevat nuoret tavoitettaisiin sukupuolesta riippumatta nykyistä paremmin. Koko ikäluokalle toteutettaisiin terveystarkastukset ja tarvittaessa nuoria voitaisiin tukea myös koulutus- ja uravalinnoissa.

Asevelvollisuusrekisteri laajennettaisiin kokonaisturvallisuusrekisteriksi. Sen ansiosta viranomaiset voisivat hyödyntää myös palveluksen suorittaneiden osaamista häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Yhteinen johtamisjärjestelmä lisäisi toiminnan tehoa ja rekisteri kykyjen hyödyntämistä. Kattavan rekisterin avulla voitaisiin järjestää myös kokonaisturvallisuuden kertausharjoituksia. Vaikka koko ikäluokka ei mallissa ase- tai varautumispalvelusta suorittaisi, tavoitettaisiin jokainen kansalaispalvelusvelvollinen yleisten kutsuntojen ja yhteisen rekisterin avulla häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa nykyistä paremmin. Näemme, että puolustuskykymme vahvistuisi, kun huomioidaan, että malli kaksinkertaistaisi nykyiset henkilö- ja osaamisresurssit.

1.5 Yhteenveto

Kansalaispalvelusmalli vahvistaisi Suomen turvallisuutta ja yhdenvertaistaisi kansalaisten oikeusaseman nykyistä paremmin. Puolustuskyky turvattaisiin aiempaa motivoituneemmalla ja kyvykkäämmällä henkilöstöllä, kun palvelukseen valittaisiin kaksi kertaa nykyistä suuremmasta henkilö- ja osaamispoolista – sekä naisista että miehistä. Palvelukseen valittaisiin jokaisesta ikäluokasta vain sopivaksi katsottu määrä ja laatu.

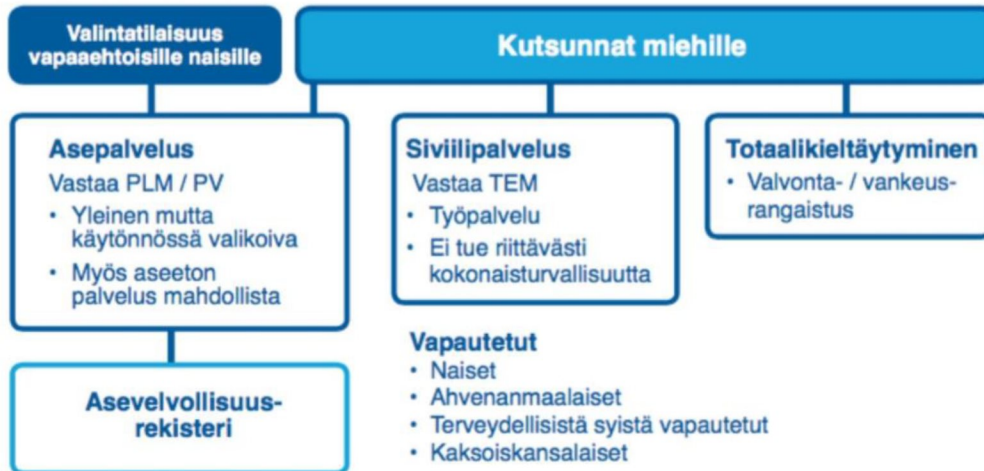
Malli edistäisi turvallisuustoimijoiden yhteistyötä ja myös siviilivalmiuden osaaminen saataisiin viranomaisten tueksi rekisterin kautta. Malli lisäisi turvallisuutta koskevaa tietotaitoa osallistamalla koko ikäluokan kutsuntoihin ja vähentäisi syrjäytymistä. Lisäksi se tuottaisi kustannustehokkaasti resursseja yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta vastaaville tahoille. Kansalaispalvelus ei rapauttaisi laajaan reserviin perustuvaa asevelvollisuutta. Päinvastoin, kansalaispalvelus tehostaisi asevelvollisuutta, kun henkilö- ja osaamispooli laajenisi. Sotilaallisiin ja siviilivarautumista tukeviin tehtäviin veloitettaisiin niin paljon henkilöitä kuin nähtäisiin tarpeelliseksi.

Asevelvollisuuden säilyttäminen miehiä ja vapaaehtoisia naisia koskevana on ongelmallista niin yhdenvertaisuuden kuin puolustuskyvynkin näkökulmasta. Pienellä kansakunnalla ei ole varaa hukata resurssejaan turvallisuutensa takaamiseksi. Tulevaisuuden puolustusjärjestelmän täytyy olla legitiimi erityisesti nuorille ikäluokille, joille sukupuolten tasa-arvo on itsestäänselvyys, muuten järjestelmällä ei ole tulevaisuutta. Mitä osallistavampi ja monimuotoisempi puolustusjärjestelmämme on, sitä parempi on yhteiskuntamme puolustus- ja kriisinsietokyky. Sotilaallista maanpuolustusta laajemmat materiaali- ja henkilöresurssit vapauttaisivat sotilaallisia voimavaroja operatiivisiin tarkoituksiin.

Puolustusjärjestelmän kannatus on suoraan verrannollinen maanpuolustustahtoon ja kansakunnan resilienssiin. Puolustusjärjestelmän kannatusta lisäävät järjestelmän läpinäkyvyys, ymmärrys sen toiminnasta ja vastavuus kansalaisten arvoihin.

NYKYJÄRJESTELMÄ

KANSALAISPALVELUSMALLI

